

1

Când eram copil, pe Insulă, zilele de sărbătoare erau anunțate de Alborada. Chiar de la primele raze ale aurorii, cea cu degete trandafirii – așa ne învățaseră s-o numim la școală –, Orazio, paracliserul, aprindea artificiile pline cu pulbere neagră. Fitilul era scurt și aspru, din cânepă. Bubuiturile răsunau fără căldură și fără fum, seci și precise. Una după alta, ca mărgelile din rozariu, numărate în timp ce femeile își recitau rugăciunile la vecernie, în frigul bisericii San Noè.

Satul trăia din pescuitul sângeros și conservarea istovitoare a tonilor, hoarde argintii pierdute în undele albastre ale Mării Mediterane, și era prea mic – doar câteva case împrăștiate pe stâncile portului – pentru a nu se trezi brusc la Alborada. Prima explozie îi făcea pe toți să tresară sub plăpumile de culoarea sării, cusute seara de bunici. Celelalte bubuituri răsunau repede în urechi, dar nimeni nu bombănea. În ziua aceea, nu se pescuia, nu erau plase de întins și nici harpoane de ascuțit, ca niște lame, pentru a lovi pielea albastră și carnea roșie a tonilor. Pentru femei, în acea zi, nu mai era osteneala rufelor de spălat, a cânepii de tors, sau a copiilor care trebuiau trimiși la școală, cu speranța că gaura din talpa încălțărilor nu va crește prea mult înainte de plată, înainte ca oboseala sălbatică a tonilor să ne plătească viața pe un an întreg.

Când bubuiturile își încetau rafalele, Orazio trăgea clopotele, lăsându-le să bată în lovituri scurte ce răsunau în aerul limpede, dar încă cenușiu. La ultima bătaie de clopot, oamenii se răsuceau în pat, bărbații întinși pe spate, și femeile pregătite deja să aprindă focul pe vatră pentru o cafea, atunci când aveau, sau pentru o fiertură de orz sau de cicoare amară. Între răsunetul Alboradei și primele treziri, era o perioadă fericită de purgatoriu, de așteptare. Convinși că ziua sărbătorii sosise și promitea, așa cum spunea Leopardi, repaus și plăceri efemere, suspendați într-un tărâm al nimănu, oamenii respirau aerul libertății, al eliberării din închisoarea datoriilor, a corvezilor și a muncii. Satul aștepta viitorul, încă somnoros, dar prevenit și răsfățat, așa cum face o mamă cu fiul ei adormit:

– Trezește-te, mă întorc peste cinci minute cu cafeaua cu lapte.

Doar eu nu mai dormeam după Alborada. La prima bubuitură, saream în picioare aruncând la o parte plapuma și mă apăram de roua dimineții cu o pelerină galbenă. Alergam. Alergam pe străduțele pietruite și pustii, iar inima îmi bătea nebunește, izbindu-se de stern și de coastele slabe. Zburam peste pânzele colorate de rafie crudă, treceam pe lângă harpoane și ancore ruginite, aproape atingându-le. Săream de pe un pietroi pe altul căutându-mi echilibrul, peste apa înghețată a portului, apoi atingeam cu mâna poarta neagră și scârțâitoare a școlii, alunecând pe caldarâm în față la marea Tonnara, clădirea galbenă din tuf care adăpostea întreaga noastră viață și întreaga noastră avere. Mă îndreptam spre San Noè și în spatele meu, pe Collina dell'Impissu, Colina Spânzuratului – acolo unde era ridicată spânzurătoarea pe vremea turcilor sarazini –, caprele rumegau iarba crocantă de la atâta sare. Îmi târșaiam picioarele prin brazdele aspre și-mi zdreleam genunchii pe lespezile pieței, urcam dealul, plânând ca un pescăruș fericit în pridvorul de la San Noè.

Provocarea mea era simplă. Trebuia să traversez satul, plecând la prima bubuitură, și să îngenunchez în fața figurii pateme a lui San Noè înainte ca ultimul fitil aprins de Orazio să încheie Alborada. Ajuns acolo, mă rugam ca patronul Arcei,

oblăduitor pentru patruzeci de zile și patruzeci de nopți al seminției noastre și al tuturor celorlalte soiuri de animale și de plante, să intervină pentru mine, pentru familia și pentru satul meu. Nu știam prea bine ce favoare ceream. Nici nu prea înțelegeam ce voia să însemne „a interveni“, dar îmi părea că fuga mea copilărească și ne bună, care începea la primul bubuit al Alboradei, era un ritual sacru și esențial pe care trebuia să-l repet în fiecare an.

Orazio cobora bodogănind ca un bătrân singuratic ce era și mă găsea întotdeauna în pridvor.

– Din nou? Da' ești chiar nebun. Te-ai rugat? Bun. Acum întoarce-te în pat!

Nu-l ascultam niciodată. Orazio se întorcea cu spatele lui gârbov la mine și intra în biserică pentru a împodobi altarul. Eu așteptam ca inima să mi se liniștească în piept și mă îndreptam încet spre port. Acolo, un banc rătăcit de pești zburători, libelule frenetice, izbea valurile cu aceeași energie pe care eu o simțeam inundându-mi inima. Încă o dată îmi dusesem misiunea la bun sfârșit, cu gândul la izbăvirea necunoscută pe care o ceream.

Tatăl meu dispăruse în largul Oceanului Indian, înghițit de valuri în timp ce transporta o încărcătură de covoare orientale, iar mama mea trăia doar din pensie. Chiar și așa, printre sârmanii Insulei nu eram chiar dintre cei flămânzi. Tata îmi lăsase ca moștenire cărțile bunicului, locotenent al lui Garibaldi, în timpul Eliberării Italiei. Almanahuri maritime, atlase, cronici ale unor fapte de vitejie ale Cămășilor Roșii, atât din America, cât și din Europa. Eu le citeam și le răsciteam. Doar în acele ore, în timp ce așteptam pe malul mării, după Alborada, și înainte de trezirea satului, aveam în minte firul vieții mele. Școala și adolescența. O tânără cu un pulover azuriu, cu părul despletit, care se plimba pe plajă, în timp ce dintr-un balcon se răspândeau acordurile cântecelor triste pe care bărbații noștri le învățaseră în Spania. Iubirea, fericirea și gingășia.

Poate un copil să vadă viața cu ochii unui adult? Credem că ar fi imposibil, nu-i așa? Nu ne gândim doar la copiii de astăzi,

ci și la noi înșine, ca și cum copilăria ar fi fost o grădiniță eternă în care jucăriile și visele sunt totul. Dar nu e așa, sau cel puțin nu era așa pentru noi, cei care creșteam pe Insulă. Eu aveam clară în minte imaginea vieții mele viitoare în timp ce alergam printre bubuiturile Alboradei și dangătul clopotelor. Nu îmi doream doar faimă, și călătorii, și aventuri nesfârșite și miraculoase, pe apele tropicale, pentru a răzbuna naufragiul tatălui meu. Acestea îmi păreau firești, apanaj nelipsit al eroilor pe care îi întâlneam în culori vii prin paginile albumelor populare. Nedemnul Cezar răpit de piraiți, generalul Desaix în ultima lui bătălie la Marengo și bunicul meu, care îi prepara cafeaua lui Garibaldi și apoi îl însoțea nepăsător în fața puștilor burbonilor:

– Generale, a fost bună cafeaua azi-dimineață?

– Manes, dacă nu ești atent la muschetele acelea, mâine nu mai apuci să-mi faci alta.

Manes e numele meu de familie, Giovannino e numele meu de botez, dar toți m-au strigat mereu Nino, Nino Manes, un bărbat care avea să se semneze în marea carte a istoriei, eram sigur de asta în timp ce priveam undele neliniștite din ziua aceea de sărbătoare. Și alături de faimă îmi doream și iubirea. Ideea pe care un copil o putea avea despre pasiunea erotică nu depășea atunci granițele glumelor nesărate ale moșnegilor care pufăiau chiștoace pe marginea trotuarului privind o tânără domnișoară sau imaginea sărutărilor umede pe care le împărțea o divă platinată de la Hollywood. Sufletului meu și imaginației mele le erau suficiente acele trăiri. Dacă aș fi avut talentul tatălui meu la pictură, aș fi trasat cu o mână sigură chipul viitoarei mele iubite așa cum tatăl meu zugrăvise în ulei zorii strălucitori de deasupra oceanului, din tablourile atârinate la căpătâiul patului. I-aș fi făcut buze rotunde și moi, ochi blânzi și catifelaiți, bujori abia iviți, un surâs abia vizibil și fruntea acoperită de bretonul pe care îl purtau pe atunci toate fetele de măritat. O vedeam întotdeauna cu puloverul azuriu, noaptea pe malul mării, iar în urechi îmi răsuna o melodie foarte cunoscută: „Pe plajele

pustii, desculți amândoi...“. Și atunci inima îmi bătea cadent, așa cum ciocul unei păsări adună boabele de grâu, dragostea și viitorul se concentră pentru mine în acel pulover azuriu, iar fata era vie doar pentru mine: dar cât de vie!

Mă întorceam acasă transpirat și epuizat de parcă tocmai aș fi petrecut voluptuoasa noapte a nunții. Mama îmi dădea un ou amestecat cu zahăr, și cu câteva lingurițe de Marsala. Tatăl meu îi lăsase o provizie bună de vin, SOM – așa scria pe eticheta neagră, chinezească – Superior Old Marsala. Se resemnase, sărmana femeie, și se obișnuise de acum cu aceste curse ale mele și cred că s-ar fi mirat foarte tare dac-aș fi lipsit de la ele măcar o singură dată.

Ultima ieșire la Alborada a coincis cu aniversarea celor șaisprezece ani ai mei. Îmi era de-acum mai ușor să străbat câmpia și să mă cațăr pe colina de la San Noè, căci aveam picioare lungi și tălpi puternice, care se înfingeau hotărâte în prundiș și în iarbă. Dar teama că nu voi reuși, nerăbdarea de a ajunge în fața clopotelor lui Orazio înainte de ultima lor bătaie îmi făceau goana și mai neliniștită. Nu mai era un joc copilăresc. Era fuga de prezent a unui bărbat. Pentru Alborada celor șaisprezece ani ai mei, în 1937, îmbrăcasem pentru prima dată pantaloni lungi. Mă grăbeam, mai-mai să-mi rup gâtul prin răpa sărată, cu pași mari și vlăguiți, fără a atrage prea mult atenția. În pridvor, am aterizat învingător pentru ultima dată și mă bucuram ridicând pumnii strânsi în aer, în semn de triumf. M-am răsucit jumătate de piruetă, căutându-l din priviri pe Orazio pentru a primi încă o dată aprobarea lui.

– Am reușit, Orazio!

Dar am văzut-o în locul lui pe cea mai frumoasă fată din lume. Pasul ei sprinten făcea să se legene cu o rigurozitate elegantă de metronom măneca unui pulover azuriu, aruncat nonșalant pe umeri. Privea marea, iar briza îi împletea șuvițele de păr în lâna puloverului. Frenezia mea exagerată provocase, probabil, un scrâșnet al prundișului, căci ea s-a întors privind-mă intrigată și ironic.

– Întotdeauna alergi așa? Da' știu că te grăbești la ora asta.
Cum te cheamă?

– Nino. Dar pe tine?

– Zita.

Și n-am mai alergat.

2

În timpul celui mai crunt război al secolului trecut, au căzut prizonieri douăsprezece milioane de soldați și ofițeri. Foști luptători mândri de armele lor și de uniformele pe care le purtau, adesea convingși de cauza pentru care fuseseră chemați, își petreceau zilele îngrădiți de sârmă ghimpată, luptându-se în noroi pentru o bucată de pâine cu propriii camarazi sau, când detenția le era totuși mai umană, așteptând doar ziua următoare, plini de lamentații în neputința lor. Douăsprezece milioane de oameni, o națiune întreagă împrăștiată peste tot, din stepele înghețate ale Europei până în Australia, unde șase sute de kamikaze japonezi se aruncaseră la Cowra împotriva cuiburilor de mitraliere, preferând să moară de gloanțe decât în rușinea detenției. În Africa, locotenentul italian Carlo de Bellegarde a fugit dintr-un lagăr englez din Kenya și a străbătut, pe jos și cu bicicleta, trei mii de kilometri de junglă și savană, ajungând în două luni la granița cu Mozambicul. Hăituit noaptea de șerpi și ziua de lei, se apăruse cu o torță, agitând-o pentru a-i alunga. L-au capturat pe ultimul pod înaintea libertății doi ascari, Ambekilili și Wakuru.

– *Bwana mkubwa, Bahati mbaya*, stimate domn, teribil ghinion, i-au spus cu părere de rău.

În satul meu, bărbații din generația tatei întrerupseseră vânătoarea de ton – căci tonii nu se pescuiesc, ci se vânează, trebuind

ucii unul după altul, ca tigrii – și plecaseră la război în 1915. Cine a scăpat cu viață din cele unsprezece ofensive asupra lui Isonzo și-a reluat îndeletnicirea de a mânuși plasele. Noi, fiii lor, am plecat spre Africa pustie, spre Balcanii învolburăți și spre Rusia eternă. Când destinul războiului hotărî să se întoarcă împotriva frumoasei Italii, am ajuns prizonieri în lagăre naziste, în Siberia și peste ocean. Întorși acasă, copiii noștri ne-au auzit vorbind despre peștele albastru care dispare, despre bancurile de ton din ce în ce mai rare, și nu mai erau inimi puse la uscat în arșița soarelui și nici fileuri de pește în ulei. Nu le-am povestit niciodată despre soarta noastră.

Ettore, văr cu tatăl meu, fusese angajat pe o navă părăginită care transporta banane pe Marea Roșie. Blocat dincolo de Canalul Suez de declarația de război, a traversat împreună cu echipajul său două oceane, Indian și Pacific, și a fost primit cu triumf de fetele din Tokio, pentru ca mai apoi să sfârșească într-un lagăr de concentrare, atunci când Italia a depus armele, la 8 septembrie 1943. Ettore a văzut fulgerul de la Hiroshima la orizont, a supraviețuit și s-a întors acasă cu două șiraguri de perle, pe care le-a dăruit fiicelor sale. Dar a rămas mut în privința aventurilor lui.

Unchiul Massimo a fost prins de australienii din Divizia 6 la Bardia, în Africa. Îi luaseră ceasul Vetta, dar nu-i ura.

– E război, nu poți să porți pică.

A ajuns în cele din urmă la Yol, în India, pe coastele munților Himalaya. Îl târăseră pe trei continente fără să-l înfrângă. Pe nisipul galben al lagărului, își desenase un plan de evadare prin Manciuuria, cu gândul să escaladeze munții înalți de opt mii de metri și apoi să mărșăluiască alte sute de kilometri, până la bazele japoneze din China. Nimeni n-a fost de acord să-l urmeze. Cum să te miri? Și a plecat singur. L-au capturat când era cufundat în zăpadă până la gât. Colonelul englez l-a înzdrăvenit cu o porție de supă caldă, iar apoi i-a acordat permisiunea de a se mișca liber în jurul lagărului, sub cuvânt de onoare că nu va încerca din nou să fugă. A rămas și el mut în privința aventurilor lui.

Nimănui nu-i place să asculte povești din închisoare, de aceea nu vorbim. Ne-am comportat cu răbdare, așteptând cu stoicism, fără a ne lăsa umiliți. Și totuși suntem niște înfrânți. Acțiunea nedreaptă a lui Benito Mussolini a fost înfrântă. Simbolurile ei au fost zdrobite. Însemnele lui militare au fost vândute pe câțiva bănuți ca suveniruri. Cea mai demnă dintre captivități, cea mai curajoasă dintre viețile în prizonierat, e totuși un însemn al unei bătălii pierdute. E greu pentru un copil să-și privească tatăl în ochi și să știe că acesta a fost cândva tânăr, frumos și înfrânt – ostatic al cuiva care i-a furat ceasul, arma, scrisorile de la mama, identitatea, victoria și viitorul. Noi, tații, ne-am câștigat onoarea armelor prin purtarea curajoasă pe care am avut-o în lagărele de concentrare. Dar fiii noștri? Cine sunt fiii înfrângerii, generație fără stindarde care aleargă la cinematografe, avizi de faptele eroice ale luptătorilor aliați victorioși la El Alamein, pe Don și în Sicilia?

Ascultă poveștile, dar, atenți și uimiți, pierd sensul moral al acestora. Le place să asculte o singură aventură. Dintre toate evadările, adevărate sau inventate, visate sau chinuite, aceasta e singura care îi atrage pe tinerii născuți după încheierea păcii. Și-o povestesc unii altora, schimbând sau adăugând din când în când detalii și secrete. Ea are ca protagonist un student la matematică ajuns pescar, care și-ar dori totuși să poată fi uitat. Poate în secolul acesta atât de tânăr se vor găsi destui care să vrea să cunoască povestea evadării sale, începută în aprilie 1944, într-o stație de autobuz din Hereford, Texas, în atotputer-nicele și imensele State Unite ale Americii.

Patru sute de mii de nemți și cincizeci de mii de italieni erau prizonieri pe noul continent. Nemții, veterani ai contingentelor Afrika Korps ale feldmareșalului Rommel, răbdători, tăcuți și organizați, încercaseră să evadeze într-un grup de două mii două sute de indivizi, dar fuseseră prinși toți. Au murit treizeci și cinci, împușcați în timpul evadării. Chiar și italienii, firi mai vesele în aparență, care fredonau la nesfârșit aceeași melodie: „Rosamunda, tu ești viața mea...“, au evadat cu prima ocazie, așa cum este